

ПЛЕС СА ВОДОМ

И могао бих да је видим само тамо, на оном каменом мосту, плесачицу овенчану сабласном плавом, јер управо туда би је вратили кад сам био млад, онда кад је вирџинијска земља још била црвена као цигла и црвена од живота, и премда је било других мостова преко реке Гус, везали би је и довели преко тог, јер то је био мост који се настављао на друм што је вијугао даље између зелених брда и кроз долину пре него што би савио у једном правцу, а тај правац је водио на југ.

Одувек сам избегавао тај мост јер је био укаљан успоменама на мајке, ујаке, стричеве и рођаке који су отишли за Начиз.¹ Али знајући застрашујућу моћ сећања, како нам оно може отворити плава врата из једног света у други, како може да нас пренесе с планина у долове, из зелених шума у поља под скореним снегом, знајући сад да сећање може да пресавије земљу попут крпе и знајући, такође, како сам потиснуо успомену на њу у „дубине” свог ума, како сам заборавио, али нисам заборавио, сад знам да је ово приповедање, ово Превођење, морало да почне тамо на оном фантастичном мосту између земље живих и земље изгубљених.

Тапшала је у ритму ђубе² на мосту, са земљаним врчем на глави, док се широка измаглица дизала с реке навише и штитала јој босе пете што су тукле по калдрми, од чега су јој се тресле шкољке на огрлици. Земљани врч се није померао; деловало је као да је

---

¹ Начиз (*Nachez*, енгл.) – градић у држави Мисисипи, чувен по великим робовласничким плантажама памука, великој пијаци робова и као јужни крај важног пута (710 км) који је почињао у Нешвилу у Тенесију (прим. прев.).

² Ђуба (*juba*, енгл.) – традиционални плес Афроамериканца који се састоји од ударања ногама о тло, тапшања и ударања по рукама, ногама и грудима (прим. прев.).

део ње, тако да јој је, без обзира на високо дигнута колена, без обзира на повијања и извијања главе или размахане руке, врч чврсто стајао на глави попут круне. А видевши тај невероватни подухват, знао сам да је та жена што тапше у ритму ђубе, овенчана сабласно плавом, моја мајка.

Нико други је није видео – ни Мејnard, који је на задњем седишту новог „миленијум” фијакера, ни блудница која га је опчињила својим чарима, а што је најчудније, ни коњ, иако су ми били рекли да коњи имају нос за ствари које залутају из других светова и забасају у наш. Не, само сам је ја видео с кочијашког седишта на фијакеру и била је баш онаква како су је описивали, баш каква су рекли да је била у давна времена кад би ускочила у круг сачињен од све моје родбине – тетке Еме, Јанга Пија, Хонаса и ујка Џона – и онда би тапшали, лупали се по грудима и млатили по коленима, терајући је да игра двапут брже, а она би снажно ударала ногама о прашњаво тло, као да гњечи неко гмизаво створење под петама, и савијала се у струку и прегибала, потом увијала и вртела пресавијена колена у складу са шакама, и даље држећи земљани врч на глави. Моја мајка је најбоље плесала у Локлесу, тако су ми рекли, а сетио сам се тога јер ме није обдарила ни делићем тог дара, али сетио сам се јер је тај плес скренуо пажњу мом оцу на њу и тако довео до мог рођења. И не само то, сетио сам се зато што сам се сећао свега – свега, чинило се, сем ње.

Сад је била јесен, време кад су се трке селиле на југ. Тог поподнева Мејnard је био победио на чистокрвном коњу, али без изгледа за тријумф и помислио да би тако могао, напokon, завредети поштовање Врлих у Вирцинији за којим је жудео. Али кад је обишао круг на великом градском тргу, заваљен назад, дубоко назад у фијакеру, и исцерен од уха до уха, мушкарци из друштва су му окренули леђа и наставили да пућкају своје цигаре. Није било поздравâ. Био је оно што ће увек бити – Спадало Мејnard, Мејnard Богалъ, Мејnard Будала, безвредан ивер који је миљама далеко пао од кладе. Киптео је од беса и наложио ми да га одвезем у стару кућу на ободу града, у Старфол, где је себи платио ноћ с неком блудницом и дошао на сјајну идеју да је доведе у велику кућу у Локлесу, те, крајње судбоносно, у изненадном наступу стида, био упоран да изађе споредним правцем из града, низ пут Дам силк, све до места где се он спајао с оним старим друмом, који нас је опет довео на обалу реке Гус.

Хладна, постојана киша падала је док сам гонио фијакер, а вода ми капала с обода шешира и натапала панталоне. Чуо сам Мејnarда иза себе, упркос свим својим кљакавостима, како се дичи рођеним телом пред блудницом. Терао сам коња што сам брже

могао јер сам само желео да дођем кући и отарасим се Мејнардовог гласа иако никад, за живота, нисам могао да се отарасим њега. Мејнарда који је држао мој ланац. Мејнарда, мог брата који ми је постао господар. Покушавао сам све само да га не чујем, тражио нешто што ће ми одвући пажњу – сећања на комушање кукуруза или на давне партије ћораве баке. Сећам се како нисам успео да призовем ништа што ће ми одвући пажњу, већ је уместо тога настала изненадна тишина, која је избрисала не само Мејнардов глас већ и све пригушене звуке света око мене. И онда сам, зурећи у претинац свог ума, нашао успомене на изгубљене – мушкарце који се достојанствено држе на ноћним молитвама, и жене што последњи пут обилазе воћњаке под јабукама, уседелице што предају своје баште другима, старе особењаке што псују велику кућу Локлеса. Масе изгубљених, преведене преко тог злокобног моста, масе отелотворених у мојој расплесаној мајци.

Тргуно сам узде, али било је прекасно. Стрмоглаво смо полетели, а оно што се потом догодило заувек је пореметило мој осећај космичког поретка. Али био сам тамо и видео сам да се то догодило и отад сам видео бројне ствари које разоткривају лимите нашег знања и колико тога још лежи ван његових граница.

Пут под точковима је нестао, а цео мост се расплинуо и на трен сам осетио како лебдим на плавој светлости, или можда унутар ње. И било је топло у њој и сећам се те краткотрајне топлоте, јер чим сам излебдео из ње, обрео сам се у води, под водом, те чак и сад док вам ово причам, имам осећај да сам поново тамо, у леденом загрљају реке Гус, да ме њена вода преплављује, и осећам ону нарочиту пламену агонију што долази само с дављењем.

Ништа није налик осећају дављења, јер то није само агонија већ и сметеност пошто сте се обрели у непознатим околностима. Ум верује да би требало да има ваздуха пошто ваздуха увек има, а нагон да дишете толико зависи од инстинкта да је потребан својеврстан фокус како би се та наредба осујетила. Да сам сам скочио с моста, могао бих да објасним нову ситуацију у којој сам се нашао. Да сам чак пао преко ограде, разумео бих, ако ништа, оно зато што би то било замисливо. Али имао сам осећај као да ме је неко бацио кроз прозор директно у дубину реке. Није било упозорења. Покушавао сам да дишем. Сећам се да сам урлао да ухватим дах и још боље се сећам агоније одговора, агоније због воде што је куљала у мене и како сам одговорио на ту агонију уздисајем, чиме сам увукао у себе само још више воде.

Али некако сам сабрао мисли, некако сам схватио да ћу свим тим млатарањем само успети да убрзам властиту пропаст. А пошто сам то учинио, приметио сам да се у једном правцу види светло,

а у другом тама и закључио да је тама дубина, а да светло то није. Залепетао сам ногама иза себе и пружио руке ка светлу, грабећи воду све док, напokon, закашљан и ригајући, нисам избио на површину.

А кад сам изашао на ваздух, пробивши се кроз тамну воду у диораму света – олујни облаци су висили о невидљивој нити, црвено сунце је било закачено ниско спрам њих, а иза сунца пружали су се брегови прекривени травом – осврнуо сам се и погледао каменни мост, који је засигурно био, боже мој, осамсто метара даље.

Деловало је као да мост готово бежи од мене јер ме је матица носила, а кад сам се окренуо да запливам ка обали, и даље ме је иста та матица, или нека невидљива струја испод површине, вукла низводно. Није било ни трага од жене чије је време Мејnard тако несмотрено купио. Али ма какве мисли да су ми се врзмале по глави о њој, Мејnard их је прекинуо јавивши се, како је то често умео, дреком и виком, одлучан да напусти овај свет на истоветан начин на који је пропутовао кроз њега. Био је близу, носила га је иста матица. Млатарао је рукама, урлао, кратко се задржао на површини и онда нестао, тек да би се поново појавио неколико секунди касније док је урлао и напола се одржавао на води, млатарајући рукама.

„Помози ми, Хај!”

И тако ми је, док ми је властити живот висео изнад црног бездана, упућен позив да спасем другог. Трудио сам се био, у многим приликама, да научим Мејnard да плива, а он је те савете прихватио као што је прихватао све друге савете – био је нехајан и површан при покушајима, а потом увређен и задрт кад тај немар не би уродио плодом. Сад могу да кажем да га је ропство убило, да је ропство направило дете од њега и да је сад, бачен у свет где ропство није имало велику моћ, Мејnard био мртав истог трена кад је дотакао воду. Одувек сам му био заштитник. Ја лично сам га, само добром вољом и понижењем, спасао да га Чарлс Ли не убије; и ја лично сам га, посебним молбама, безброј пута спасао гнева нашег оца; и ја лично сам га облачио сваког јутра; и ја сам га стављао у кревет сваке ноћи; и ја лично сам сад осећао замор, и у телу и у души; и ја лично сам се, тамо, борио против силине матице, против фантастичних догађаја који су ме ту довели, а сад сам се борио и са захтевом да, још једном, спасем другог, у тренутку кад нисам могао да смогнем снаге да спасем себе.

„Помози ми!” поново је повикао, а потом се издерао: „Молим те!” Рекао је то попут детета што је одувек и био, преклињући. И приметио сам, колико год да је то било тврдокорно, чак и тамо у реци Гус док сам гледао смрти у очи, да се не сећам да је икад пре

тога говорио на начин који је одражавао праву природу наших положаја.

„Молим те!”

„Не могу”, довикнуо сам преко воде. „Бацили смо поткове!”

Након тог признања надолазеће погибије, успомене на властити живот су ме незвано запљуснуле и онда се иста она плава светлост коју сам видео на мосту вратила и поново ме заогрнула. Помислио сам на Локлес, на све своје вољене, и тачно тамо на средини магличасте реке видео сам Тину, на дан кад се пере веш, старицу која тегли огромне лонце пуне вреле воде и последњим атомима снаге туче мокру одећу све док она не остане само влажна, а старичине руке болне. И видео сам Софију у рукавицама и шеширићу, попут господарице, јер је њена дужност то изискивала од ње, и гледао сам је, као и тако много пута пре тога, како задиже звоно хаљине до чланака и силази дивљом стазом до види човека који ју је држао у ланцима. Осетио сам како ми се удови предају и да ме све више копкају мистерија и конфузија догађаја који су ме довели у те дубине, те овај пут, кад сам нестао с површине, више није било грозничавости, није било борбе за дах. Осећао сам се као да немам тежину, те сам, и док сам тонуо у реку, имао осећај да се издижем у нешто друго. Вода се цедила с мене и био сам сâм у топлом, плавом џепу док је река текла изван и око мене. И тад сам знао да напоскон идем Богу по награду.

Мисли су ме вратиле још даље уназад, ка онима који су одведени из ове Вирџиније, одведени за Начиз, и питао сам се колико њих је успело да оде још даље, довољно далеко да ме поздрави у наредном свету у који сам сад доспевао. И видео сам своју тетку Ему, која је радила у кухињи све те године, како пролази поред с послужавником пуним колача од ђумбира, премда ниједан од њих није био намењен за њу или њену родбину. Можда ће и моја мајка бити тамо, а онда, брзином мисли, видео сам је како лепрша, мени пред очима, и изводи плес са водом у кругу. И размишљајући у свему овоме, о свим причама, био сам спокојан, чак и задовољан, што сам се узнео у таму, што сам пао у светлост. Било је спокоја у тој плавој светлости, више спокоја него у самом сну, а још више од тога, било је слободе, и знао сам да стари нису лагали, да заиста постоји наш дом, живот изван Дужности, где је сваки тренутак свануће изнад планина. И тако је велика била та слобода да сам постао свестан заморног бремена за које сам увек сматрао да је непроменљиво, време које је сад смерало да ме прати и у вечност. Окренуо сам се и иза себе видео то време – то време је био мој брат, урлао је, млатарав, вриштао, преклињао за живот.

Целог живота сам био подређен његовим хировима. Био сам му десна рука и отуда нисам имао своју руку. Али томе је сад дошао крај. Јер сам се издизао, издизао из тог света Врлих и Задужених. Последњи пут сам Мејнарда видео док је млатио рукама и ногама у води и покушавао да зграби оно што више није могао да држи, све док није почео да бледи преда мном, попут светлости што се мрешка на таласу, а његови крици утихнули под бучним ништавилом посвуда око мене. И онда је нестало. Волео бих да кажем да сам туговао истог трена или да сам некако обратио пажњу. Али нисам. Ишао сам ка свом крају. Он је ишао ка свом.

Утваре су се сад примириле испред мене и усредсредило сам се на своју мајку, која више није плесала, већ је клечала пред неким дечаком. И прислонила је шаку дечаку на образ, и пољубила га у главу, и ставила му огрлицу од шкољки у шаку, и затворила му шаку око тог предмета, и онда стала, затворивши уста обема шакама, и окренула се и отишла у даљину, а дечак је стајао у месту и гледао, и онда плакао за њом, и онда кренуо за њом, и онда потрчао за њом, и онда пао у трку, и остао да лежи заривши уплакано лице у наручје, и онда је устао и окренуо се, овај пут ка мени, и пришивши ми, отворио је шаку и понудио ми огрлицу, и онда сам видео, напокон, своју награду.

Целог живота сам желео да одем. Није било ничег посебног у томе – сви Задужени су осећали исто. Али, за разлику од њих, за разлику од целог Локлеса, ја сам поседовао средства да то изведем.

Био сам необично дете. Проговорио сам пре него што сам проходао иако никад нисам причао много јер сам, више од свега, гледао и памтио. Чуо сам друге како причају, али нисам их толико чуо колико сам их видео, њихове речи су се преда мном уобличавале у слике, низове боја, линије, текстуре и форме које сам умео да похраним у себи. А мој дар је био у томе што сам, кад куцне час, могао да призовем те идеје и преведем их поново у исте речи од којих су оне биле саздане.

Кад сам напунио пет година, већ сам могао, само пошто бих је једном чуо, да испевам радничку песму, њене зазиве и одговоре, и да томе додам властите импровизације, а све то на разрогачено одушевљење мојих старих. Имао сам засебна имена за засебне звери, означене местом на којим сам их видео, добом дана и оним што је животиња радила, тако да је један јелен био Трава У Пролеће, а други Сломљена Грана Храста, а тако је било и са чопором паса на које су ме старији често упозоравали, али они за мене нису били чопор, већ је сваки од њих био јединствено, јединствен, чак

и ако их више никад нисам видео, јединствен као и свака дама или господин које више никад нисам видео, јер и њих сам се сећао.

И никад није било потребе да ми се нека прича исприча два пута јер ако бисте ми рекли да је Хенк Пауерс плакао три сата кад му се родила ћерка, запамтио бих, и ако бисте ми рекли да је Лусил Симс направила нову хаљину од мајчине радне одеће за Божић, запамтио бих, и ако бисте ми испричали како је Џони Блеквел ономад потегао нож на брата, запамтио бих, и ако бисте ми навели све претке Хораса Колинса и где су се они родили у Округу Елм, запамтио бих, и ако би Џејн Џексон издекламовала све генерације својих, мајку, мајчину мајку и сваку мајку све до обале Атлантика, запамтио бих. Тако да је било природно што се сећам, чак и у чељустима Гуса, чак и пошто је мост пао, а ја зурио у властиту пропаст, да ми то није прво ходочашће до плавих врата.

Одиграло се и раније. Одиграло се кад ми је било девет година, оног дана пошто су ми одвели мајку и продали. Пробудио сам се тог хладног зимског јутра свестан чињенице да је више нема. Али нисам имао никакве слике у глави, никакво сећање на растањак, заправо никакве слике ње уопште. Уместо тога, сећао сам се мајке из друге руке, тако да сам био сигуран да су је одвели на исти начин на који сам био сигуран да у Африци постоје лавови иако никад нисам видео ниједног. Тражио сам потпуно отелотворено сећање, а нашао само комадиће. Вриске. Преклињање – неко ме је преклињао. Јак мирис коња. А у целој тој маглини, једна слика ми је трепераво улетала у средиште пажње и излетала из њега – дуг валов пун воде. Престравио сам се, не само зато што сам остао без мајке, већ и зато што сам био дечак који се сећао својих прошлих дана у најјаснијим бојама и у тако богатим текстурама да сам могао да их испијем. А ето, сад сам се пренуо из сна у ништавило у којем није било ничег сем ефемерâ, сенки и врисака.

Морам да изађем. То ми је такође синило више као осећај него као мисао. Постојала је нека бол, неки лом, неко комадање мене за које сам знао да немам снаге да га спречим. Моја мајка је нестала и морао сам да пођем за њом. Зато сам тог зимског јутра обукао кошуљу и панталоне од грубог сукна, потом навукао црни капут и запертлао своје баканце. Изашао сам на Улицу, заједничку површину између два дуга низа колиба са забатима где је био дом нама што смо обављали дужност у пољима дувана. Ледени ветар је шибао преко прашњавог тла између кућа и резао ме по лицу. Била је недеља, две седмице након Празника, ситни сати тик пред свитање. На месечини сам видео како се дим у белим дашцима уздиже из димњака на брвнарама, а иза тих колиба дрвеће, црно и голо, што се пијано њише на фијукавом ветру. Да је било лето,

Улица би, чак и у то доба, врвела од послова у башти – окопавања купуса и шаргарепе, сакупљања јаја за трампу или за главну кућу и продају. Лем и старији дечаци би били напољу, са штаповима за пецање преко рамена и насмејани би ми махнули и довикнули: „Хајде, Хај!”, упутивши се ка Гусу. Видео бих Арабелу с њеним братом Цеком, сањивих погледа, али ускоро спремних да пребирају кликере у прашњавом кругу који су били нацртали између две колибе. А Тина, најподлија жена у Улици, можда би мела испред своје куће, тресла какав стари ћилим или превртала очима и цоктала због нечије глупости. Али у Вирџинији је била зима и сви који су били при здравом разуму били су шћућурени крај својих огњишта. И зато, кад сам изашао напоље, није било никог на Улици, нико није вирио кроз врата свог дома, нико ме није зграбио за руку, млатнуо по стражњици два пута и викнуо: „Хај, цркнућеш на овој ’ладноћи! И где ти је мама, мали?”

Кренуо сам уз кривудавау стазу и ушао у мрачну шуму. Стао сам тик ван домашаја погледа из колибе Газде Харлана. Да ли је он учествовао у томе? Он је спроводио силу у Локлесу, бедни белац који је вршио „кориговање” кад је сматрао да је оно потребно. Газда Харлан је био физичка рука ропства која је надгледала поља док је његова жена Деси царевала у кући. Али кад сам прочешљао остатке сећања, нисам нашао Газда Харлана међу њима. Видео сам валов с водом. Осећао сам мирис коња. Морао сам да дођем до штале. Био сам уверен да ме тамо чека нешто што нисам могао да именујем, нешто кључно у вези с мојом мајком, нека тајна стаза, можда, која ће ме повести ка њој. Ходећи том шумом док ме је зимски ветар пробијао, поново сам чуо наизглед бесциљне гласове, што су се сад множили око мене и, у мојој глави, поново се претнули у визију – у валов с водом.

И онда сам потрчао, јурио што су ме брже кратке ноге носиле. Чинило ми се да цео мој свет зависи од тога. Пришао сам белим дрвеним вратима и подигао засун све док се врата нису нагло отворила и оборила ме у прашину. Брзо уставши и улетевши унутра, пронашао сам делове своје јутарње визије раштркане испред мене – коње и дуги валов с водом. Пришао сам сваком коњу понаособ и погледао га у очи. Коњи су само глупо узвратили поглед. Закорачио сам до валова с водом и запилио се у мастиљаво црnilо. Гласови су се вратили. Неко ме је преклињао. И онда су се визије образовале у црnilу воде. Видео сам Задужене што су некад живели у Улици, али за мене више нису постојали. Плава измаглица почела је да се диже с мастиљаве тмине, осветљена изнутра од неког извора. Осетио сам да ме светлост вуче, да ме вуче у валов. А онда сам погледао око себе и видео да штала нестаје, потпуно

исто као онај мост много година касније, и помислио сам да је то то, да је то значење сна – тајна стаза која ће ме одвести из Локлеса и поново ујединити с мајком. Али кад се плава светлост разишла, нисам видео своју мајку већ дрвену таваницу са забатима, коју сам препознао као таваницу колибе из које сам изашао пре само неколико минута.

Лежао сам на поду, на леђима. Покушао сам да устанем, али сам имао осећај као да су ми руке и ноге тешке и оковане. Успео сам да се подигнем и отетурам до кревета направљеног од ужади који сам делио с мајком. Њен оштри мирис је још лебдео у нашој соби, на нашем кревету, и покушао сам да га пратим низ путељке свог ума, али док су ми сви завоји и скретања који су ми обележили кратки живот били јасни пред очима, мајка ми се указивала само као магла и дим. Покушао сам да се сетим њеног лица, а кад нисам успео да га призовем, помислио сам на њене руке, на њене шаке, али опет сам видео само дим, и кад сам потражио у сећању њене укорје, њене нежности, нашао сам само дим. Отишла је била из оног топле перине сећања у хладну библиотеку чињеница.

Спавао сам. А кад сам се пробудио, касно тог истог поподнев-ва, пробудио сам се с пуном свешћу да сам сâм. Дотад сам већ био видео бројну децу на истом том месту где сам се ја обрео тог дана, сирочад, која су осећала да су напуштена и остављена, изложена свим елементима света, и видео сам како нека пуцају од срцбе док друга ходe готово омамљена, како нека плачу данима, а нека се крећу с језивом усредсређеношћу, усмерена само на тренутак пред собом. Неки део њих је умро и, попут хирурга, та деца знају да је ампутација неизбежна. Ето то сам био ја, тог недељног поподнева, кад сам устао, још у истим оним баканцама и сукненој одећи, и поново отумарао, овај пут пронашавши пут до складишта где ћу преузети недељну мерицу брашна и пола килограма свињетине као следовање за своју породицу. Донео сам их кући, али нисам тамо остао. Уместо тога, узео сам своје кликере, једину имовину коју сам имао, изузев оне вреће с потрепштинама и одеће коју сам носио, и вратио се назад све док нисам дошао до последње куће у Улици, огромне колибе издвојене од осталих. До Тинине куће.

Улица је била заједнички простор, али Тина се држала по страни, никад није учествовала у оговарању, ћаскању или певању. Обрађивала је дуван и онда одлазила кући. Имала је навику да се мргоди на нас децу кад се играмо довољно бучно да нас она чује или да понекад излети готово избезумљена из своје колибе, унезвереног погледа, и замахне метлом ка нама. Код свих других, то би изазвало овакав или онакав сукоб. Али био сам чуо да Тина није одувек била таква, да је у другом животу, који је проживела

баш ту у Улици, била мајка не само петоро своје деце већ и све деце у насељу.

То је било неко друго доба, којег се нисам сећао. Али сам знао да њене деце више нема. О чему сам размишљао кад сам стао пред њена врата, држећи у руци врећу са свињетином и кукурузним брашном? Сигурно је било и других који би ме примили, других који би доиста уживали у друштву детета. Али постојала је само једна особа у Улици за коју сам знао да ће разумети патњу што је бујала у мени. Чак и кад је замахивала метлом ка нама, осећао сам дубину тог губитка, њен бол, бес, који је она, за разлику од свих нас, одбијала да сакрије, и схватио сам да је тај бес био непатворен и исправан. Није она била најподлија жена у Локлесу, већ најискренија.

Покуцао сам на врата и, пошто није било одговора, а мени је сад већ било хладно, ушао сам унутра. Оставио сам следовање одмах код врата, потом се попео уз мердевине на таван, где сам легао, мотрећи доле док сам ишчекивао њен повратак. Ушла је неколико минута касније, погледала горе и намргодила се онако како само она зна. Али онда је пришла огњишту, наложила ватру и дохватила тигањ с полице изнад њега, те је за неколико минута познати мирис свињетине и проје на жару испунио колибу. Још једном ме је погледала одоздо и рекла: „Сиђи доле ако ’оћеш да једеш.”

Живео сам с Тином годину и по пре него што сам дошао до корена њеног беса. Једне топле летње ноћи, на малој сламарици коју сам држао на тавану колибе, пробудило ме је гласно јечање. Чула се Тина, како прича у сну. „У реду је, Џоне. У реду је.” И изговарала је то тако јасно да сам, кад сам је први пут чуо, помислио да разговара с неким ко је ту. Али кад сам погледао одозго с тавана, видео сам да још спава. Већ сам био стекао навiku да оставим Тину њеним духовима, али што је више говорила, то ми је више деловало да овај пут заиста пати. Сишао сам да је пробудим. Кад сам пришао ближе, чуо сам је како јечи и говори: „У реду је, у реду, рекла сам ти. У реду је, Џоне.” Пружио сам руку и дохватио је за раме, дрмусајући је док се није тргла из сна.

Погледала је у мене, а онда се осврнула по мрачној колиби, несигурна где се налази. Потом је ушкиљила очима и поново усмерила поглед ка мени. Претходних годину и по био сам углавном имун на Тинине изливе беса. Заправо, у великој мери на олакшање свих у Улици, ти изливи су се ублажили, као да је од мог присуства стара рана можда почела да зацељује. То није било тачно, што ми је било јасно чим сам је видео како се окомила на мене.

„Шта радиш ти овде ког ђавола?“, рекла је. „Дерле једно, марш одавде! Марш одавде!“ Изјурио сам напоље и видео да је скоро свануло. Жути пупољак сунца само што није био провирио изнад дрвећа. Вратио сам се у стару колибу коју сам делио с мајком и седео на степеницама док није дошло време за Дужност.

Тад сам већ имао једанаест година. Био сам ситан за своје године, али није било изузетака, па сам морао да радим као одрастао мушкарац. Фарбао сам и шуперио колибе. Окопавао сам поља у лето и качио листове као и сви други у јесен. Постављао сам замке и пецао. Плевио башту, чак и пошто је мајка нестала. Али у вреле дане као што је био тај што се рађао, слали су ме с другом децом да однесем воду задуженом народу у пољима. Тако да сам цео тај дан био део дечјег преноса што се протезао од бунара близу главне куће на имању све до дуванских поља. Кад је звоно zazвонило и сви пошли на вечеру, нисам се вратио код Тине. Уместо тога сам нашао безбедан и повољан положај у шуми и осматрао. Улица је дотад већ била жива, али поглед ми је био прикован за Тинину колибу. Сваких двадесетак минута, видео сам је како излази и гледа лево-десно као да очекује госте, а онда се враћа унутра. Кад сам се напоскон вратио у колибу, било је касно и затекао сам је како седи на столици крај кревета. По две празне чиније на полици изнад камина знао сам да није још јела.

Вечерали смо и, баш кад је куцнуо час да пођемо на спавање, окренула ми се и рекла ми промуклим шапатам: „Џон, Велики Џон, он ми је био муж. Умро је. Од грознице. Рекох, да треба да знаш. Мислим да мораш да разумеш неке ствари о мени, о себи, о овом месту.“

Ту је застала и погледала у огњиште, где су замирили последњи угарци од кувања.

„Гледам да се не секирам много. Смрт је природна к’о и све друго, природнија од овог места. Ал’ смрт што је настала од *иће* смрти, од мог Великог Џона, није била нимало природна. То је било убиство.“

Бука и метеж на Улици били су замрли и сад се чуло само тихо и ритмично зујање инсеката у ноћи. Оставили смо врата отворена да бисмо осетили лагани јулски поветарац. Тина је дохватила лулу изнад камина, запалила је и почела да пукће.

„Велики Џон је био гонич. Знаш шта то значи, је л’ тако?“

„Значи да је био шеф доле на пољима.“

„Јесте, тако је“, рекла је. „Изабрали су га да надгледа све групе радника у дуванским пољима. Велики Џон није био гонич зато што је био најподлији к’о Харлан. Био је гонич зато што је био најмудрији – мудрији од свих белаца, чији су животи зависили од

њега. Та поља нису само поља, Хај. Она су срце ове ствари. Ход’о си околo. Видео си ово место и све његове лепоте, знаш шта све имају.”

Јесам. Локлес је био огroman, хиљаде јутара отетих од планина. Волео сам да се искрадем с поља да бих истраживао сву ту земљу и наишао бих на воћњаке преродиле од брескви, пшенична поља што сегибају на летњем ветру, кукурузно класје овенчано жутом свиленом надом, млекару, гвожђару, тесарску радионицу, ледару, баште пуне јоргована и ђурђевака, све изграђено геометријски прецизно, раскошно симетрично, математиком коју сам био премлад да појмим.

„Лепо је, је л’ тако?” рекла је Тина. „Али све то почиње од овог овде у пољима и од овог што је у овој лули. Господар свега тога био је мој човек Велики Џон. Нико жив није знао све могуће о златном листу к’о мој човек. Умео је да ти каже како се најбоље ископавају дувански мољци, које листове треба да откинеш, а које би мог’о да оставиш. И зато су га белци у неку руку волели. Тако сам и ја добила ову велику кућу овде.

„И остали смо добри. Давали смо вишак намирница онима што нису имали. Сам Џон је тако тражио.”

Застала је поново да повуче дим из луле. Гледао сам како свици улећу унутра, како светлуцају жутом светлошћу спрам сенки.

„Волела сам тог човека, ал’ он је умро, а после тога, све је пошло по злу. Прва бедна жетва које се сећам била је пошто је Џон страд’о. Онда је била још једна. Онда још једна. Народ ће ти рећи да нас чак ни Џон не би спасао. Било је до земље, која је клела ове белце због оног што су јој урадили и како су је оробили. Још је било остало вирцинијске црвенице, али ускоро ће све то бити вирцинијски песак. И они то знају. И ето, пакао је откад Џона нема. Пакао мени. Пакао теби.”

„Помислим на твоју тетку Ему. Помислим на твоју маму. Обе су ми у сећању – Роуз и Ема. Е, какве су њих две биле. Волеле су се. Волеле су да плешу. Обе су ми у сећању, кажем. И мада некад боли, не можеш да заборавиш, Хај. Не можеш да заборавиш.”

Гледао сам тупо док је говорила, док сам схватао пуну тежину чињенице да сам већ заборавио.

„Ја знам да своју децу заборавити нећу”, рекла је Тина. „Свих петоро су одвели на хиподром и тутнули у гомилу с осталима, и продали их, исто к’о што продају ове бачве с дуваном.”

Сад је Тина погнула главу и подигла руке ка очима. Кад ме је поново погледала, видео сам како јој се сузе сливају низ образе.

„Кад се то догодило, дуго сам клела Џона јер сам ценила да би моја деца и даље била са мном да је он поживео. Не само због

оног што је знао, већ сам имала осећај да би Џон урадио оно за шта ја нисам могла да нађем храбрости у себи – он би их зауставио.

„Знаш каква сам. Чуо си већ шта причају о мени, ал’ ти знаш и да је нешто пукло у старој Тини, и кад сам те видела горе на оном тавану, имала сам осећај да је нешто исто такво пукло у теби. И ти си изабр’о мене, како год да си тако млад расуђив’о, одабр’о си мене.”

Онда је устала и започела своју ноћну рутину сређивања куће. Кренуо сам на таван.

„Хај”, повикала је. Окренуо сам се и видео је како ме посматра.

„Да, госпојо”, рекао сам.

„Ја ти не могу бити мајка. Не могу да будем Роуз. Она је била предивна жена, добра у души. Волела сам је, а многе више не волим. Није трачала и држала се за себе. Не могу да ти будем оно што ти је она била. Али си ме изабр’о, то разумем. Хоћу да знаш да разумем.”

Остао сам дуго будан те ноћи и пиљио у забате под кровом док сам размишљао о Тининим речима. *Предивна жена, добра у души, није трачала, држала се за себе.* Додао сам то успоменама на њу које сам сабрао од људи у Улици. Тина није могла да зна колико су ми били потребни ти комадићи слагалице о мојој мајци, које сам заједно, током година, стопио у портрет жене која је живела у сновима, попут Великог Џона, али само као дим.

А мој отац? А господар Локлеса? Веома рано сам сазнао ко је он јер мајка није тајила ту чињеницу од мене, као ни он. С времена на време, виђао сам га на коњу како обилази имање, а кад би му се поглед срео с мојим, застао би и дотакао обод шешира у знак поздрава. Знао сам да ми је продао мајку јер ме је Тина непрестано подсећала на то. Али био сам дечак, видео сам у њему оно што дечаци не могу а да не виде у својим очевима – калуп у којем ће њихова мушкост можда бити обликована. И поврх тога, управо сам тад почињао да поимам огромну долину која је раздвајала Врле и Задужене – да Задужени, погрбљени до земље у пољима, док носе дуван с хумке до бачве, воде мукотрпне животе, али не и Врли, који живе горе у кући, у седишту Локлеса. И знајући то, било је природно да гледам ка свом оцу јер сам у њему видео симбол неког другог живота – живота у раскоши и ужитку. И знао сам да тамо горе имам брата, дечака који се наслађује док ја диринчим, и питао сам се какво је право он имао на тај беспосличарски живот, а какав је закон мене предодредио за Дужност. Била ми је потребна само нека прилика да поправам свој положај, да ме доведе у позицију где бих могао да покажем властите врлине. Тако сам се осећао те недеље кад се мој отац судбоносно појавио у Улици.

Тина је била расположенија него иначе, седела је на трему и није се мрштила нити је терала икога од мање деце кад би пројурила поред куће. Ја сам био иза домаћинства, између поља и Улице, и гласно певао:

*О Госіоде, ѿешка мука
О Госіоде, ѿешка мука
Нико муке моје не зна до моѡ Боѡа
Нико нишїа не зна до моѡ Боѡа*

Низао сам строфу за строфом, водећи песму од муке до рада, до муке, до наде, до муке, па до слободе. Кад сам певао зазив, мењао сам глас да звучи као вођа у пољу, одважно и пренаглашено. Кад сам певао одговор, звучао сам као људи око мене, опонашао сам их једно по једно. Били су одушевљени, ти старци, а одушевљење им је расло како се песма продужавала, строфу за строфом, све док не бих био у прилици да их све имитирам. Али тог дана нисам посматрао старе. Посматрао сам белца у седлу тенесијског касача, под ниско навученим шеширом, који је дојахао до мене и благонаклоно се осмехнуо на моју изведбу. Био је то мој отац. Скинуо је шешир, извадио марамицу из џепа и обрисао чело. Потом је поново ставио шешир, гурнуо руку у џеп, извадио нешто и хитнуо ка мени, а ја сам, не скидајући поглед с њега, ухватио тај предмет једном руком. Стајао сам у месту врло дуго, укрстивши поглед с њим. Осећао сам напетост иза себе: старци су сад страховали да би моја дрскост могла да изазове гнев у Харлану. Али отац се и даље смешио, а онда ми је климнуо главом и одјахао.

Напетост је спласнула и вратио сам се у Тинину колибу и попео на своје место на тавану. Извукао сам из џепа новчић који ми је отац бацио тик пре него што је одјахао и видео да је бакрењак, хрпавих, неравних ивица, са сликом белца спреда, док је са задње стране била коза. Горе на тавану, прстом сам пребирао по хрпавим ивицама, осећајући да сам нашао начин, свој залог, своју карту која ће ме склонити с поља и из Улице.

И то се догодило сутрадан, након наше вечере. Вирио сам с тавана да бих видео Деси и Газду Харлана како тихим гласом разговарају с Тином. Плашио сам је се. Никад нисам видео разгневане Деси или Харлана, али су приче које сам чуо биле довољне. Причало се да је Газда Харлан једном пуцао у неког човека зато што је користио погрешну мотику и да је Деси кочијашким бичем претукла неку девојку у млекари. Погледао сам доле и видео Тину како гледа у под и повремено клима главом. Кад су Деси и Харлан отишли, Тина ме је позвала да сиђем.

У тишини ме је спровела до поља, где нико није могао да нас прислушкује. Већ је било касно увече. Осећао сам како опојни летњи ваздух осваја ноћ. Напето сам ишчекивао и имао осећај да знам шта следи, а кад сам чуо ноћне звуке природе око нас, налик каквом хору, поверовао сам да певају о блиставој будућности.

„Хајраме, знам шта све видиш. И знам, иако сви морамо да се изборимо са суровостима овог света, да си се ти изборио с њима боље од неких твојих старих. Ал’ све ће постати још суровије”, рекла је.

„Добро, госпојо.”

„Белци су били да кажу да си одрадио своје у пољима, да идеш горе. Ал’ они ти нису породица, Хајраме, ’оћу то да разумеш. Не смеш горе да заборавиш ко си и не смемо заборавити једно друго. Зову нас горе, сад, разумеш? *Нас*. Због оног твог трика, што сам га и ја видела, сви смо га видели. И мене је преварио. Ићи ћу горе и пазити на тебе, а ти ћеш можда мислити да си ме спасао од нечега, ал’ си ме заправо само довео њима пред очи.

„Ми имамо свој свет овде доле – и другачије живимо, и причамо и смејемо се животу, чак и ако мене не видиш да радим бог-зна колико од та два потоња. Ал’ овде доле имам избор. И није бајан, ал’ је наш. Горе, с њима изнад главе... Е, то је другачије.

„Мораћеш да се пазиш, сине. Буди опрезан. Сети шта сам ти рекла. Они ти нису породица, дечко. Више сам ти мајка ја која стојим сад овде него што ти је онај белац на коњу отац.”

Покушавала је да ми каже, покушавала је да ме упозори шта следи. Али мој дар је био добро сећање, не мудрост. И наредног дана, кад је Роско, очев доброћудни батлер с подваљком, дошао по нас, морао сам жестоко да се потрудим да сакријем узбуђење. Кренули смо из дуванских поља, путем поред пољских радника, док је њихова песма одзвањала:

Кад с̄ӣӣг̄не̄ш у рај, реци да ме се сећаш

Да се сећаш мене и моје њосрнуле душе

Да се сећаш моје убоге и њосрнуле душе

А онда смо прошли покрај поља пшенице и прешли преко зеленог травњака и кроз цветњак, све док нисам видео, издигнуту на брегу, велику кућу Локлеса како се сија попут самог сунца. Кад смо се приближили, уочио сам камене стубове, веранду и лепезасти над-светларник изнад улаза. Све је било тако величанствено. Та је кућа, осетио сам изненада задрхтавши, припадала мени. Крв ми је јамчила да је моја. Био сам у праву, али не у том смислу у којем сам мислио.

Роско ме је накратко осмотрио, направивши неку гримасу, мислим, кад је видео тај сјај у мојим очима. „Идемо овуда”, рекао

је. Водио нас је даље од улазних врата, у подножје брежуљка на којем је кућа стајала, а у том подножју, видео сам улаз у тунел. Чим смо закорачили унутра, разни задужени људи су изашли да поздраве Тину и Роскоа док су промицали поред нас у мање суседне тунеле. Били смо у јазбини, у подземљу испод велике куће.

Застали смо испред једне од бочних соба и постало ми је јасно да је то мој смештај. Унутра су се налазили кревет, сто, лавор, ваза и крпа. Није било тавана. Није било никаквог простора испод. Није било прозора. Роско је стајао на вратима раме уз раме са мном кад је Тина спустила врећу са својим стварима. Није скидала очи са мене и осећао сам како се њене речи понављају у том продорном погледу – *Они њи нису њородица*. Али убрзо је њен поглед спласнуо и само је рекла: „Можеш сад да га водиш горе?”. Роско ми је положио руку на раме и вратио ме назад у Јазбину, па ме повео уз низ степеница све док нисмо дошли до једног зида. Роско је дотакао нешто што нисам видео и зид је клизнуо у страну, а ми смо изашли из таме у пространу собу окупану светлом и испуњену књигама.

Стајао сам у довратку, чула су ми била опхрвана: соба окупана светлом, мирис терпентина, златни и плави персијски теписи, сјај дрвеног пода под њима, али ми је поглед био закован за књиге. Виђао сам књиге и пре тога – увек је било једно или двоје нас у Улици који смо знали да читамо и који смо имали старе часописе или песмарице у својим колибама – али никад толико, пуне полице од пода до таванице на сваком зиду. Дао сам све од себе да не буљим. Знао сам шта се дешавало с обојенима који су били сувише радознали у вези са светом изван Вирџиније.

Одвојивши поглед с књига, видео сам свог оца, раскомоћеног у прслук и кошуљу, како седи у једном ћошку собе и посматра мене и Роскоа. Окренувши главу, у другом ћошку сам видео дечака, старијег од мене, и беле пути. Неком магијом крви, сместа сам знао да је то мој брат. Отац је махнуо руком опуштено, лагано, и видео сам да је Роско схватио тај покрет као наредбу да изађе. Те се окренуо, као да врши војни маневар, и поново нестао иза клизног зида. И остао сам насамо са својим оцем, Хауелом Вокером, и својим братом, а они су ме обојица посматрали у необичној тишини. Ставио сам руку у џеп, нашао бакарни новчић и прстом прешао по његовим храпавим и неравним ивицама.

(одломак из романа)

Превео с енглеског
Игор Цвијановић